

The Construction of Lampang' History by Local Intellectuals: A Case Study of Sak Rattanachai

Wicherd Taweekul

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social science, Lampang Rajabhat University

Received: August 11, 2017

Accepted: October 17, 2017

Abstract

This article employed a historical approach to study the construction of Lampang' history by Sak Rattanachai, aiming to point out how the Lampang historiography of Sak Rattanachai was constructed under the influence or context of his era. The study found that the multidimensional context of the era—including the expansion of archaeological research and conservation, the expansion of Localism, the decline of the Lampang elites and the decline of Lampang province—had affected his interpretation, understanding, and construction Lampang's history in a highly complicated and dynamic way.

Keyword: local intellectuals, Sak Rattanachai, construction of history

การสร้างประวัติศาสตร์ลำปางโดยปัญญาชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาศักดิ์ รัตนชัย*

วิเชิต ทวีกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ได้รับบทความ: 11 สิงหาคม 2560 ตอบรับตีพิมพ์: 17 ตุลาคม 2560

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการสร้างประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัย โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า การสร้างงานประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัยเกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลหรือบริบทแห่งยุคสมัยที่เขาสังกัดอย่างไร จากการศึกษาพบว่าบริบทแห่งยุคสมัย ทั้งในมิติของการขยายตัวของการค้าทางโบราณคดีและการอนุรักษ์ การขยายตัวของกระแสท้องถิ่นนิยม การเสื่อมอำนาจของเจ้าลำปาง รวมถึงการรุ่งโรยของเมืองลำปาง ส่งผลให้เกิดพลวัตการให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ลำปางของเขาอย่างสลับซับซ้อน

คำสำคัญ: ปัญญาชนท้องถิ่น, ศักดิ์ รัตนชัย, การสร้างประวัติศาสตร์

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาใน วิเชิต ทวีกุล. (2559). การสร้างประวัติศาสตร์ลำปางโดยปัญญาชนท้องถิ่น. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

บทนำ

การศึกษาและอธิบายประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่ดำรงอยู่คู่พัฒนาการทางสังคมในดินแดนล้านนาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยรัฐจารีตเป็นต้นมา ดังสังเกตได้จากหลักฐานลายลักษณ์อักษรจำนวนมาก ซึ่งบรรจุไว้ด้วยคำอธิบายความเป็นมาของบ้านเมืองในดินแดนนี้ ไม่ว่าจะเป็นตำนาน พิน จารึก พงศาวดาร หรือแม้กระทั่งบันทึกการเดินทางแบบชาติพันธุ์วรรณนา (สรสวัสดิ อ่องสกุล, 2557: 1 - 24) งานเขียนทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว อาจเรียกในภาพรวมว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์”

ลำปาง เป็นหนึ่งในดินแดนล้านนาที่อุดมไปด้วยประวัติศาสตร์นิพนธ์ และได้กลายเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้ปัญญาชนสมัยหลังใช้เป็นส่วนหนึ่งในการค้นคว้าและผลิตเรื่องราวของท้องถิ่นควบคู่ไปกับหลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ

ในมิติการผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ลำปาง อาจกล่าวได้ว่า สักเสริญ (ศักดิ์) รัตนชัย (ชื่อ “สักเสริญ (ศักดิ์) รัตนชัย” เป็นชื่อใหม่ที่เปลี่ยนมาใช้สืบเนื่องจากโครงการเปลี่ยนชื่อเป็นภาษาถิ่นเหนือ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ ในงานเขียนหลังจากนี้จะใช้ชื่อ “ศักดิ์ รัตนชัย” เนื่องจากเป็นชื่อที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันโดยทั่วไป) เป็นปัญญาชนท้องถิ่นคนสำคัญที่ประกอบสร้างประวัติศาสตร์ลำปางอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา การรับรู้และให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ลำปางของเขาดำเนินไปหลากหลายลักษณะ ทั้งในมิติของการมีส่วนร่วมอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ แต่น่าสนใจ คือ การรับรู้และให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ลำปางในรูปงานเขียนเชิงวิชาการ

การรับรู้และให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ผ่านงานเขียนเชิงวิชาการ ถือเป็นสิ่งที่น่าตื่นตาในตัวเอง ความน่าค้นหาไม่แค่นั้นหาใน “ตัวบท” ว่าสามารถสร้างภาพของอดีตได้ใกล้เคียงความจริงมากเท่าใด หากแต่หมายรวมถึงการสร้างประวัติศาสตร์ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของบริบททางสังคมที่ผู้เขียนสังกัด

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผลงานประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัย ยังมีอยู่อย่างจำกัด ดังจะพบว่ามีเพียงบทความวิชาการของภิญญพันธุ์ พงนะลาวัณย์ ที่พาดพิงถึงการผลิตประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัย ไว้เล็กน้อย เพราะเป้าประสงค์หลักของบทความต้องการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของลำปางที่สัมพันธ์การสร้างประวัติศาสตร์ ตลอดจนการเคลื่อนไหวของปัญญาชนลำปางเพื่ออนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และรื้อฟื้นวัฒนธรรมแห่งอดีตในภาพรวม (ภิญญพันธุ์ พงนะลาวัณย์, 2551.) ในขณะที่งานชิ้นอื่นที่เกี่ยวข้องกลับเน้นน้ำหนักไปในมิติของการยกย่องเชิดชูคุณูปการของเขาเป็นสำคัญ (ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น, 2530. และ สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ม.ป.ป.)

ด้วยเงื่อนไขแห่งความน่าสนใจข้างต้น บทความนี้จึงมุ่งเน้นอธิบายเกี่ยวกับการสร้างงานประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัย โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า การสร้างงานประวัติศาสตร์ลำปางของเขาเกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลหรือบริบทแห่งยุคสมัยที่เขาสังกัดหรือสัมพันธ์อย่างไร

วิธีการศึกษาจะอาศัย “แนวพินิจทางประวัติศาสตร์” ที่เน้นอธิบายความเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทเฉพาะของเหตุการณ์ ตลอดจนการวิพากษ์หลักฐานจากเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง และหนังสือที่เกี่ยวข้อง

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

รู้จัก ศักดิ์ รัตนชัย

ศักดิ์ รัตนชัย เกิดเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2471 ณ บ้านสี่แยกสถานีรถไฟนครลำปาง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (วีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น, 2530 : 2) เป็นบุตรคนโตในสองคนของนายกิม รัตนชัย กับ นางบัวเกียง รัตนชัย ศักดิ์ รัตนชัยสมรสกับนางทองสุข รัตนชัย (เดชะ) เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2494 มีบุตรธิดารวม 6 คน (สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ม.ป.ป. : 1)

สำหรับภูมิหลังทางการศึกษา พบว่าศักดิ์ รัตนชัย ได้ผ่านระบบการศึกษาที่หลากหลาย ทั้งรูปแบบของระบบการศึกษาและเชิงพื้นที่ กล่าวคือ เขาเริ่มเข้าศึกษาที่โรงเรียนอรัญญูเขียง (ประชาวิทย์) จังหวัดลำปางในปี พ.ศ. 2480 หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2481 เดินทางไปศึกษาภาษาจีนที่โรงเรียนท่าช้างเหล็ก ณ รัฐฉาน ก่อนจะเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนจ่งเงิน เมืองเชียงตุงในปีต่อมา ที่โรงเรียนนี้ศักดิ์ รัตนชัยเรียนได้ถึงแค่ชั้นประถมปีที่ 5 ก็จำต้องเดินทางกลับเพราะปัญหาจากสงครามอินโดจีน อย่างไรก็ตามเมื่อเดินทางกลับ เขาเข้าศึกษาต่อจนถึงประโยคมัธยมปีที่ 2 ณ โรงเรียนมัธยมราชภัฏวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2485 และสำเร็จการศึกษาระดับประโยคมัธยมจากโรงเรียนประจำจังหวัดนครสวรรค์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2486 ศักดิ์ รัตนชัยเข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุ การก้าวเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์นี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยต่อยอดให้เขาสามารถเข้าถึงสะพานภาษาบาลี อันจะมีผลต่อการผลิตงานทางวิชาการของเขาในสมัยหลังด้วย (จะกล่าวถึงในส่วนต่อไป) การศึกษาของศักดิ์ รัตนชัยพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2496 ถึง 2497 เขาผันไปศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายรูป งานสิ่งพิมพ์ ข่าว สื่อสารมวลชน และการดนตรี และด้วยความสามารถของเขา โดยเฉพาะด้านดนตรี ส่งผลให้วิทยาลัยดนตรีทรินิตี้ ประเทศอังกฤษมอบปริญญาตรีสาขาศิลปดนตรีแก่เขาในปี พ.ศ. 2524 ตามด้วยปริญญาศิลปศาสตร-บัณฑิต (กิตติมศักดิ์) วัฒนธรรมศึกษาสภาวิทยาลัยครูลำปาง พ.ศ. 2531 (สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ม.ป.ป. : 1 - 3)

ความน่าทึ่งของศักดิ์ รัตนชัย มิได้จำกัดเฉพาะมิติการศึกษาเท่านั้น ในด้านตำแหน่งหน้าที่การงานที่หลากหลายก็สะท้อนความทุ่มเทและอุตสาหะของเขาด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมเพื่อการรักษาสมบัติและวัฒนธรรมแห่งชาติจังหวัดลำปาง (สรสว. ลำปาง) เป็นบรรณาธิการหนังสือภาคเหนือนิวส์, เสียงโยนก, พุทธิกสมาคม เป็นนักข่าวและนักเขียนประจำหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เป็นผู้จัดรายการโทรทัศน์ “ศิลปินหรรษา” ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 3 กรมประชาสัมพันธ์ เป็นครูพิเศษโรงเรียนลำปางกัลยาณี, โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง เป็นผู้ก่อตั้งยุวพุทธศาสนิกสมาคมจังหวัดลำปาง เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม “จุมสะหรีลำปาง” เป็นผู้อำนวยการก่อตั้งสถาบันศิลปวัฒนธรรมโยนก วิทยาลัยโยนกจังหวัดลำปาง เป็นผู้ฝึกซ้อมการแสดงนาฏศิลป์ของชาวลำปางเพื่อแสดงในงานต่าง ๆ หลายต่อหลายงาน ฯลฯ (สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ม.ป.ป. : 20 - 28) ด้วยบทบาทอันมหาศาลต่อลำปางนี้เอง จึงไม่น่าแปลกใจแต่ประการใดที่ผู้คนทั่วไปของลำปางจะเรียกเขาอย่างติดปากว่า “อาจารย์สัก” ทั้งที่ไม่เคยมีสถานะทางการเป็นอาจารย์ในเชิงนิตินัยก็ตาม

การที่ศักดิ์ รัตนชัยเป็นฐานรากสำคัญด้านการพัฒนาในมิติทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เขาได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างมากมายและต่อเนื่อง ที่สำคัญเช่น นักวัฒนธรรมดีเด่นอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย พ.ศ. 2527 นักวัฒนธรรมดีเด่นสาขามนุษยศาสตร์ภาคเหนือ พ.ศ. 2530 นักอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย พ.ศ. 2531

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

นักวัฒนธรรมดีเด่นสาขาสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2540 รางวัลเสมาธรรมจักร จากผลงานวรรณกรรมงานเผยแผ่พุทธศาสนา ด้วยโสตทัศนอุปกรณ์ตำนานเพลง พ.ศ. 2541 เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่ง จัตุรถาภรณ์ พ.ศ. 2548 ครูภูมิปัญญาไทย สาขาภาษาและวรรณกรรม พ.ศ.2549 รางวัลคนดีศรีแผ่นดิน พ.ศ.2549 (สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ม.ป.ป. : 31 - 32)

อนึ่ง หากในช่วงทศวรรษ 2460 – 2490 เป็นยุคสมัยการเขียนประวัติศาสตร์ลำปางของแสน ธรรมยศ (ภิญโญพันธุ์ พจนานุกรม, 2557 : 155 - 168) แต่นับเนื่องทศวรรษ 2500 เป็นอย่างน้อย ถือเป็นเวลาที่ศักดิ์รัตนชัย ก้าวขึ้นมารับช่วงและมีบทบาทต่อการสร้างสรรค์ประวัติศาสตร์ลำปางอย่างน่าตื่นตา

ศักดิ์ รัตนชัยกับการสร้างงานประวัติศาสตร์ลำปาง

ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัย มีมากมายและหลากหลายรูปแบบ ทั้งในเชิงงานเขียนทางประวัติศาสตร์ งานปริวรรตเอกสารชั้นต้น ตลอดจนงานเขียนเชิงโบราณคดี ที่น่าสนใจคือ งานประวัติศาสตร์เหล่านี้ของเขามีความเป็นพลวัตในการรับรู้และให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ลำปางอย่างแยกไม่ออกจากบริบทที่แวดล้อมเขาในแต่ละช่วงเวลา บริบทที่สำคัญคือ การขยายตัวของการค้าทางโบราณคดีและการอนุรักษ์ การเติบโตของกระแสท้องถิ่นนิยม และการล่มสลายของเจ้าลำปาง และการร่วงโรยของเมืองลำปาง

การขยายตัวของการค้าทางโบราณคดีและการอนุรักษ์ : กำเนิดพื้นฐานความรู้แห่งการสร้างประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัย

การให้ความสำคัญของรัฐไทยต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างเป็นระบบดำเนินมาต่อเนื่องอย่างน้อยก็ตั้งแต่ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นต้นมา สังเกตได้ชัดจากพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงให้แยกกรมพิพิธภัณฑสถานจากกระทรวงธรรมการและมาจัดตั้งเป็นกรมศิลปากรในปี พ.ศ. 2454 โดยผู้บัญชาการกรมขึ้นตรงกับพระเจ้าแผ่นดิน (ราชกิจจานุเบกษา, 2454) แม้ในปี พ.ศ. 2469 จะมีการยกเลิกกรมศิลปากรและตั้ง “ศิลปากรสถาน” ขึ้นมาดำเนินการแทน (ราชกิจจานุเบกษา, 2469) แต่ต่อมาในปี พ.ศ.2476 มีพระราชบัญญัติจัดตั้งกรมศิลปากรขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยสังกัดกระทรวงธรรมการ หลังจากนั้นกรมศิลปากรได้ย้ายไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และ กระทรวงวัฒนธรรมในปี พ.ศ. 2501 และ พ.ศ. 2545 ตามลำดับ

การดำเนินงานของกรมศิลปากร กระทำโดยอาศัยพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ พ.ศ. 2477 ที่จะให้อำนาจแก่กรมศิลปากรในการเข้าไปจัดการ ควบคุม ดูแลรักษาโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุในประเทศ (ราชกิจจานุเบกษา, 2478 ข)

พร้อมๆ กับการขยายปีกในนามการอนุรักษ์ของกรมศิลปากร การจัดตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรขึ้นในปี พ.ศ. 2486 ตามด้วยการตั้งคณะโบราณคดีในปี พ.ศ. 2498 ถือเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ทำให้การค้าทางวิชาการถูกแปรเป็นฐานสนับสนุนในรูปของการสำรวจ ขุดค้น และงานนิพนธ์ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคอย่างสอดรับไปกับปฏิบัติการสถาปนาอำนาจเหนือพื้นที่โบราณสถานของกรมศิลปากร

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

ภายใต้การดำเนินงานของกรมศิลปากร กรอบกับการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีในแวดวงวิชาการ การศึกษาศิลปะสมัยใหม่นี้ ส่งผลให้ลำปางกลางเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีการค้นพบและขึ้นทะเบียนโบราณสถานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 2478 เป็นต้นมา ยกตัวอย่างเช่น ขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดพระแก้ว (ดอนเต้าสุชาดาราม – ผู้เขียน) วัดพระเสด็จ (วัดพระธาตุเสด็จ – ผู้เขียน) ม่อนพญาแช่ วัดอะโงพะเนียง (อักษะชัยศิริ – ผู้เขียน) วัดดอยป่าตาล กำแพงเมือง วัดลำปางหลวง วัดท่าผา พ.ศ. 2478 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478 ก) ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานในวัดสันทราย และ โบราณวัตถุสถานในวัดปางม่วง อำเภอห้างฉัตรเป็นสมบัติชาติเพิ่มเติม พ.ศ. 2493 (ราชกิจจานุเบกษา, 2493) ขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดพระเจดีย์ชวาลัง วัดสันทรายในวันที่ 14 มีนาคม 2523 (ราชกิจจานุเบกษา, 2523 ก) ขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดปงสนุกใต้ในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2523 (ราชกิจจานุเบกษา, 2523 ข) ขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดเคตติงเชียงมั่น วัดกู่ขาว วัดหัวช่วง วัดไหลหิน วัดปงยางคคในในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2523 (ราชกิจจานุเบกษา, 2523 ค) ตามด้วยการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน วัดกู่คำ วัดแสงเมืองมา กู่เจ้าย่าสุตตา วัดประตูป่อง วัดนาคตหลวงในวันที่ 21 ตุลาคม 2523 (ราชกิจจานุเบกษา, 2523 ง) ขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดศรีชุม หออะม็อก ลงวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2524 (ราชกิจจานุเบกษา, 2524) ตามลำดับ

ท่ามกลางบริบทข้างต้น ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีอิทธิพลต่อการสร้างงานประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัย โดยเฉพาะการค้นคว้าทางโบราณคดีของนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยศิลปากรผ่านกลุ่มทำงานของหม่อมเจ้า ศุภภัทรดิศ ดิศกุล มานิต วัลลิโกดม และศรีศักดิ์ วัลลิโกดม กล่าวคือ ศักดิ์ รัตนชัย ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทีมสำรวจและขุดค้นดังกล่าวในช่วงปี พ.ศ. 2510 - 2512 จุดนี้เองที่ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์และการผลิตประวัติศาสตร์บนฐานความรู้ทางโบราณคดีของเขาสถาปนาตัวตนขึ้นอย่างเป็นระบบ ดังจะพบการทำแผนที่ซากเมืองโบราณลำปาง (ลัมพักปะ) จัดทำแผนที่เมืองเขลางค์อำลัมพางค์ การอธิบายถึงพลวัตลักษณะพระพิมพ์ทรงเขลางค์ที่รับอิทธิพลมาจากศิลปะของลพบุรีและศิลปะทวารวดี (ศักดิ์ รัตนชัย (ก), ม.ป.ป. : 10) หรือการอธิบายถึงซากเมืองโบราณลำปางเปรียบเทียบกับซากเมืองโบราณทวารวดี (ศักดิ์ รัตนชัย (ก), ม.ป.ป. : 39) อันสะท้อนการเชื่อมโยงความรู้จากการอาศัยโบราณวัตถุที่มาจากขุดค้นทางโบราณคดี

พร้อมๆ กันนั้น ด้วยความกระตือรือร้นส่วนตัว ศักดิ์ รัตนชัยยังขยับขยายรูปแบบการสร้างประวัติศาสตร์ลำปางให้ออกมาในเชิงปฏิบัติผ่านการเคลื่อนไหวเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุของท้องถิ่นลำปางอย่างเป็นรูปธรรมอีกมิติหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น รวบรวมผู้ที่สนใจอนุรักษ์สมบัติท้องถิ่นจากคณะยุวพุทธศาสนิกสมาคมจังหวัดลำปาง ศูนย์อบรมพุทธเยาวชนวันอาทิตย์ ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณและแผนที่ จัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อการรักษาสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมแห่งชาติจังหวัดลำปาง (สรสว. ลำปาง) ขึ้นในปี พ.ศ. 2512 โดยร่วมทำงานเชิงอนุรักษ์กับทางจังหวัด คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (ศักดิ์ รัตนชัย (ก), ม.ป.ป. : 10) เคลื่อนไหวเพื่อนำพระพุทธรูปเชียงแสนของวัดพระธาตุลำปางหลวง ที่โรงงานน้ำตาลเกาะคา ยืมไปนานถึง 29 ปีกลับคืนวัดพระธาตุลำปางหลวง การดำเนินการทางกฎหมายกับผู้บุกรุกโบราณสถานกู่เจ้าสุตตา และ วัดกู่คำ (ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น, 2530 : 4-5) ขณะเดียวกันยังพบว่า เขายังได้อาศัยสถานีโทรทัศน์ช่อง 8 เผยแพร่กิจกรรมของกลุ่มต้นสู่สังคมควบคู่ไปด้วย

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

กระแสท้องถิ่นนิยมกับการสร้างประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัย

สภาราชการของการพัฒนาตามแบบตะวันตกที่เริ่มขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 2500 ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อท้องถิ่นภาคเหนืออย่างไพศาล ระบบการศึกษาแผนใหม่ระดับสูงในสังคมไทยขยายตัวออกไปในท้องถิ่นอย่างรวดเร็วเพื่อสร้างกำลังคนที่มีความรู้ทางการศึกษาแผนใหม่ กอปรกับการขยายตัวของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์และการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาและชาวไร่ชาวนาในเขตภูมิภาคต่าง ๆ รวมทั้งเขตภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ส่งผลให้รัฐไทยเริ่มสนองตอบต่อปัญหาความมั่นคงและยับยั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยการสนับสนุน “การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” เพื่ออาศัยเป็นตัวกลางในการอธิบายความเป็นมาของท้องถิ่นในฐานะที่อยู่ภายใต้การปกครองและการกำหนดทิศทางความเปลี่ยนแปลงโดยศูนย์กลางอำนาจของรัฐไทยและพึงพาพระมหากษัตริย์ไทย พร้อมทั้งให้เกิดความภูมิใจที่ได้มีส่วนสำคัญในการรักษาและเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทย ปรากฏการณ์เหล่านี้ ด้านหนึ่งได้นำมาซึ่งการจัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขึ้นในวิทยาลัยครูและมหาวิทยาลัยทั่วประเทศมากกว่า 30 ครั้ง (อรุณจักร์ สัตยานุรักษ์, 2548 :14) ที่ลำปางเองก็มีการจัดงานนิทรรศการวัฒนธรรมพื้นบ้านวิทยาลัยครูลำปางในปี พ.ศ. 2521 (ภิญญาพันธุ์ พงนะลาวัณย์, 2558 : 24) ตามด้วยการก่อตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูลำปาง ในปี พ.ศ. 2524 โดยทำหน้าที่ในฐานะศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง (จำลอง คำบุญชู, 2557 : 66) ขณะที่อีกด้านหนึ่งยังเป็นแรงขับให้ปัญญาชนท้องถิ่นเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ ดังจะพบภาพการปริวรรตเอกสารโบราณโดยปัญญาชนท้องถิ่นภาคเหนือ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการแปลเอกสาร แต่ก็สอดแทรกการผลิตซ้ำชุดความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้อย่างมีนัยสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น ประเสริฐ ณ นคร ปริวรรต “มังรายศาสตร์” (ประเสริฐ ณ นคร, 2516) สิงฆะ วรรณสัย แปล “อุสสาบารส : วรรณกรรมลานนาไทยสมัยพระเจ้ากือนา” (สิงฆะ วรรณสัย แปล, 2519) สมหมาย เปรมจิต ปริวรรต “มังรายศาสตร์” (สมหมาย เปรมจิตต์, 2518) “ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดป่าแดง” (สมหมาย เปรมจิตต์, 2519) เป็นต้น

ท่ามกลางการตื่นตัวของ การปริวรรตเอกสารโบราณในหมู่ปัญญาชนภาคเหนือ ศักดิ์ รัตนชัยก็เป็นคนหนึ่งที่รวบรวมและจัดแปลตำนานสำคัญต่าง ๆ ของลำปาง โดยอาศัยความรู้ทางภาษาที่ได้เรียนรู้และสั่งสมมาตั้งแต่ครั้งอุปสมบทด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น ตำนานพระธาตุลำปางหลวง พงศาวดารสุวรรณหอคำมงคล พงศาวดารเถิน ตำนานพระธาตุเสด็จ ตำนานวัดพระธาตุจอมปิงค์ ตำนานวัดกู่คำ ตำนานวัดพระแก้วดอนเต้า ตำนานวัดศรีล้อม ตำนานม่อนศรีชัย คัมภีร์วชิรเบิกสุตร กฎหมายมังรายฉบับไผ่มางกัปปี้ เป็นต้น

ควบคู่ไปกับการปริวรรตเอกสารโบราณ สิ่งที่จะละเลยไม่กล่าวถึงไม่ได้เกี่ยวกับบทบาทของศักดิ์ รัตนชัย คือ การสร้างประวัติศาสตร์ลำปางในรูปงานเขียนทางประวัติศาสตร์โดยตรง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการตกผลึกความรู้จากงานโบราณคดีและการปริวรรตเอกสารของเขาในช่วงก่อนหน้า ขณะเดียวกันโครงสร้างการรับรู้และให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ลำปางยังสอดแทรกพลวัตคำอธิบายจากบริบทแห่งยุคสมัยควบคู่ไปด้วย งานนิพนธ์ประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัยมีอยู่ด้วยกันหลายชิ้น ทั้งในรูปของหนังสือและบทความทางวิชาการ งานชิ้นสำคัญเช่น ประวัตินครลำปาง แนะนำนครลำปาง พงศาวดารสุวรรณหอคำนครลำปาง ประวัติวัดป่าต้นกุ่มเมือง

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

ลานนา-ล้านนาเป็นของใคร และการนำงานประวัติศาสตร์ลำปางมาผลิตซ้ำในชื่อ “ลำปางในพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ” ฯลฯ

อาจกล่าวได้ว่า อิทธิพลบริบทของการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดี รวมถึงการปริวรรตเอกสารโบราณที่ ศักดิ์ รัตนชัยเข้าไปสัมพันธ์ นำมาซึ่งการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองโบราณลำปางของเขา อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ศักดิ์ รัตนชัยได้ให้ภาพของเมืองโบราณ 3 รุ่นอย่างสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ผ่านบทความเรื่อง “เมืองนคร – นครลำปาง” ในหนังสือ “ของดินนครลำปาง” โดยเขาเสนอให้เห็นว่าเมืองรุ่นที่ 1 เรียกว่าเมืองเขลางค์นคร เป็นเมืองหอยสังข์ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยทริภุญไชย ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง มีขนาดประมาณ 600 ไร่ มีแนวกำแพงโดยรอบประมาณ 4,400 เมตร เมืองรุ่นที่ 2 เป็นเมืองที่ขยายออกมาจากเมืองรุ่นที่ 1 ในสมัยอาณาจักรล้านนา ศักดิ์ รัตนชัยลงความเห็นว่าเป็นการใช้เมืองร่วมกันกับเมืองรุ่น 1 โดยมีวัดศรีล้อมตั้งอยู่ตอนกลาง ส่วนเมืองรุ่นที่ 3 ศักดิ์ รัตนชัยใช้หลักฐานจากตำนานสุวรรณหอคำ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นเมืองใหม่ที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำวัง สร้างขึ้นในสมัยเจ้าเจ็ดตนในราว พ.ศ. 2351 ซึ่งเขาเรียกว่าเป็นเมืองยุครัตนโกสินทร์ (ศักดิ์ รัตนชัย, 2512) แนวคิดเมืองลำปาง 3 รุ่นของเขาได้ถูกตีพิมพ์ซ้ำในบทความ “ประวัตินครลำปาง” ในหนังสือ “แนะนำนครลำปางฉบับอนุสรณ์กีฬาเขต 5 ครั้งที่ 7” (ศักดิ์ รัตนชัย, 2516) และ บทความ “นครลำปางจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี” ในหนังสือ “อนุสาร อ.ส.ท.” ปี พ.ศ. 2518 (ศักดิ์ รัตนชัย, 2518 : 22 - 29) นอกจากนี้ในเวลาต่อมาเขายังพยายามตีความเมืองอาลัมพางค์ ซึ่งเป็นเมืองคู่แฝดของเมืองเขลางค์นคร ผ่านข้อมูลทางโบราณคดีว่าน่าจะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณวัดคูหา (ศักดิ์ รัตนชัย (ก), ม.ป.ป. : 23)

สืบเนื่องจากข้างต้น การตกผลึกขององค์ความรู้ทางโบราณคดีและความรู้จากเอกสารลายลักษณ์อักษร ทั้งชั้นต้นและชั้นรอง ศักดิ์ รัตนชัยได้รังสรรค์บทความชื่อ “เรื่องชวนคิดที่อาจจะเป็นไปได้เกี่ยวกับเค้าเงื่อนพระแก้วคู่บัลลังก์พุทธจักรเชียงแสนที่ลำปาง” ตีพิมพ์ลงในวารสารเมืองโบราณในปี พ.ศ. 2522 บทความนั้นนอกจากจะพยายามตั้งคำถามให้ชวนสงสัยว่าพระแก้วดอนเต้าลำปางเป็นองค์เดียวกับพระแก้วดอนแทนหรือไม่แล้วยังเป็นบทความชิ้นเยี่ยมที่สอดแทรกการตีความ การตรวจสอบและวิพากษ์หลักฐานชั้นต้นจากตำนานเมือง ตำนานศาสนา พงศาวดาร ฯลฯ อย่างนุ่มลึกจากบริบทพื้นฐานแห่งยุคสมัยที่เขาสังกัด (ศักดิ์ รัตนชัย, 2522 : 69 - 80)

อนึ่ง ด้วยเงื่อนไขที่ศักดิ์ รัตนชัยลงพื้นที่สำรวจทางโบราณคดีและศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางอย่างยาวนาน ส่งผลให้เขาสามารถเข้าถึงเรื่องเล่ามุขปาฐะที่แพร่หลายในกลุ่มชาวบ้านในเขตอำเภอต่าง ๆ บนฐานนี้ศักดิ์ รัตนชัย ได้ริเริ่มนำเอาเรื่องเล่าพื้นถิ่นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการขีดเขียนประวัติศาสตร์ลำปาง อันถือเป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นิพนธ์ของเขาสืบมาจนถึงสมัยหลัง ดังจะพบการนำเอานิทานปรัมปราที่ได้มาจากเรื่องเล่ามุขปาฐะมาผสมกับเนื้อเรื่องประวัติศาสตร์ในตอนที่เกี่ยวข้องกับนันทิพิชญ์ช้าง (ศักดิ์ รัตนชัย, 2546 : 36 - 45) การนำเรื่องเล่าในเรื่อง “เมืองหล่ม” เขตแจ้ห่ม เขตอำเภอเมือง มาเชื่อมร้อยกับประวัติศาสตร์อาณาจักรโยนกนาคนันธุ์เชียงแสน ที่แผ่อิทธิพลมายังแอ่งลำปาง และ การเสื่อมสลายของ “เมืองโบราณเวียงฮี” ในเขตตำบลทุ่งผาย อำเภอเมืองลำปาง ตามลำดับ (ศักดิ์ รัตนชัย (ก), ม.ป.ป. : 64 - 66)

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความพยายามที่จะนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ลำปางด้วยการใช้และวิพากษ์หลักฐาน แต่ด้วยบริบทการเคลื่อนไหวในการผลิตงานประวัติศาสตร์ ตลอดจนการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ศักดิ์ รัตนชัยต้องเข้าไปสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการ ทั้งระดับจังหวัดและระดับประเทศ บนฐานนี้กลายเป็นตัวกลางสำคัญประการหนึ่งที่ยังผลให้เนื้อหางานวิชาการของเขา ได้รับการนำเสนอหรือผลิตออกมาในรูปของงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบราชาชาตินิยมอย่างเข้มข้น กล่าวคือ เป็นงานประวัติศาสตร์ที่ให้ความหมายต่อลำปาง โดยผูกติดอยู่กับส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ส่วนกลาง โดยเฉพาะการให้น้ำหนักต่อประวัติศาสตร์ลำปางอย่างสัมพันธ์กับบทบาทของราชวงศ์จักรี การรับรู้และให้ความหมายตามนัยดังกล่าวปรากฏหลายทีในเนื้อหาเขียนหลายชิ้นของเขา ยกตัวอย่างเนื้อความเช่น

“เจ้าหอคำดวงทิพย์ดำรงตำแหน่งพระยานครแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 2 สมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. 2352 - 2367) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้ายกเอาเมืองนคร...เป็นประเทศราชโปรดเกล้าพระราชทานพระสุพรรณบัฏ เป็นพระเจ้าเมืองนคร...” (ศักดิ์ รัตนชัย, 2516 : 67) (เน้นโดยผู้เขียน)

“...ตำนานฉบับดังกล่าว (พงศาวดารนครลพบุรีฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์) เป็นบันทึกสำคัญสมัยลพบุรีฉบับที่มีคำว่า ‘เป็นใหญ่ในลานนาทั้งมวล’ อันน่าสนใจศึกษาถึงเหตุการณ์สมัยระบบการปกครองประเทศราชในพระราชอำนาจอาณาจักรสยาม... ในสมัย ร. 3 ทรงมีสารตราให้พระเจ้าหอคำดวงทิพย์กุมกองทัพล้านนาเหนือร่วมมืออังกฤษพิชิตสงครามขึ้นแตกหักกับพม่า...” (ศักดิ์ รัตนชัย, 2530 : 3) (เน้นโดยผู้เขียน)

“เมืองนครลำปางในอดีตอุดมด้วยทุ่งพุทราเป็นพืชที่เจริญงอกงามตามเขตชานเมืองและป่าละเมาะทั่วไป พุทราพันธุ์ดังกล่าวเพิ่งสูญไปกลายเป็นทุ่งนาข้าวในปลายสมัยรัชกาลที่ 7 (รัชกาล – ผู้เขียน)” (ศักดิ์ รัตนชัย, 2529 : 2) (เน้นโดยผู้เขียน)

ในงานประวัติศาสตร์ด้านศิลปวัตถุ ศักดิ์ รัตนชัยก็ยังพบการให้ความหมายและความสำคัญผ่านการเชื่อมโยงกับกษัตริย์ส่วนกลางด้วยเช่นกัน ดังจะพบการกล่าวถึงการรื้อถอนศาลากลางหลังเก่าและซุ้มประตูผ่านน้ำเสียงที่เต็มไปด้วยความเสียดาย และพยายามให้ชี้ให้เห็นความสำคัญด้วยการเชื่อมโยงกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งราชวงศ์จักรี ว่า

“...ซุ่มประตูเข้าสร้างแต่สมัย ร. 7 ...แต่ผลการรื้อ ก็ปล่อยให้ครุฑ หลวงหน้ามุขเดิมที่ ร. 7 และพระบรมราชินีประทับเยี่ยมพสกนิกร ชาวลำปางเมื่อ พ.ศ. 2479 กลายเป็นสิ่งทอดทิ้งที่โกดังลูกเสือ หนองกระทิง” (ศักดิ์ รัตนชัย (ก), ม.ป.ป. : 37) (เน้นโดยผู้เขียน)

พร้อมๆ กันนั้น ศักดิ์ รัตนชัยยังผลิตงานเขียนประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวโดยอาศัยความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของเขา เพื่อสร้างภาพพื้นที่ท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ลำปางขึ้นมา 35 แห่ง แต่ด้วยกรอบการอธิบายประวัติศาสตร์ลำปางที่ไม่เป็นอิสระของจากประวัติศาสตร์กระแสหลัก เนื้อหาของเขาหลายส่วนจึงยังคงสะท้อนแนวคิดการเขียนประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม และประวัติศาสตร์ชาติไทย เช่นเดิม ดังจะพบการกล่าวถึงสามแยกถนนช้างเผือกเชื่อมโยงกับประวัติเส้นทางเชิงูช่างเผือกถวายรัชกาลที่ 5 การกล่าวถึง “หอคำเก่า” ที่ถูกรื้อเพื่อสร้างศาลากลางหลังเก่า โดยศาลากลางนี้รัชกาลที่ 7 เคยทรงเสด็จเยือน และรัชกาลที่ 9 ก็เสด็จเป็นองค์ประธานวางศิลาฤกษ์ครั้งเปลี่ยนเป็นอาคารคอนกรีต หรือแม้กระทั่งการกล่าวถึงวัดศรีทองเมือง อาคารส่างโต โรงเลื่อยเค่งไต้เส็ง (บริษัทลำปางวนชัยปัจจุบัน) โรงแรมชวลี (ที่ตั้งห้างสอาดปัจจุบัน) ย่านเรียบแม่น้ำวัง โดยเฉพาะบริเวณโรงพยาบาลแวนแชนด์วูร์ต และจุดประวัติศาสตร์ที่ 35 ที่เกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ในประวัติศาสตร์ชาติไทย (ศักดิ์ รัตนชัย (ข), ม.ป.ป. : 58, 64, 75) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่เขาเคยอธิบายไว้ในหนังสือเรื่อง “คู่มือประวัติศาสตร์ศึกษาอุทธรเวทาลำปางเรื่อง ลำปางกับเหตุการณ์ญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2” (ศักดิ์ รัตนชัย, 2534)

การล่มสลายของเจ้าลำปาง การร่วงโรยของเมืองลำปางกับการสร้างประวัติศาสตร์ของศักดิ์ รัตนชัย

หากกระแสท้องถิ่นนิยมได้นำมาซึ่งการปริวรรตเอกสารชั้นต้นและการให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ลำปางในลักษณะของการเชื่อมประวัติศาสตร์ลำปางเข้ากับประวัติศาสตร์และชนชั้นนำส่วนกลาง บริบทการล่มสลายของเจ้าลำปาง การร่วงโรยของเมืองลำปางในช่วงเวลาคาบเกี่ยวกัน ก็เป็นอีกบริบทหนึ่งที่คอยกำกับโลกทัศน์ในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัยอย่างเป็นพลวัต

อาจกล่าวได้ว่า ก่อนหน้าการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาล เจ้าเมืองลำปางสามารถจัดการความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของกลุ่มตนได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากอำนาจในการจัดการทางเศรษฐกิจภายในเมืองยังมิถูกแทรกแซงจากภายนอกมากนัก แม้ในช่วงลำปางดำรงสถานะเป็นประเทศราชของสยาม จะมีความพยายามที่จะควบคุมอำนาจการเมืองของเจ้าเมืองลำปาง ด้วยการสร้างตำแหน่ง “เจ้าชั้น 5 ใบ” ซึ่งประกอบด้วยพระยาเมือง (เจ้าเมืองลำปาง – ผู้เขียน) มีอำนาจการปกครองสูงสุด ตำแหน่งพระยาอุปราช (เจ้าหอหน้าหรือเจ้าวังหน้า) พระยาราชวงศ์ พระยาบุรีรัตน์ และพระยาราชบุตร (เจ้าหอหลังหรือวังหลัง) (สรสวดี อ่องสกุล, 2557 : 346) มีหน้าที่เสมือนผู้ช่วย โดยในเชิงทฤษฎีตำแหน่งทั้ง 5 รัฐบาลสยามสามารถถอดถอดได้ (กนวรรธ ณ อุทองทรัพย์, 2558 : 26) แต่ในทางปฏิบัติแล้ว อำนาจการปกครองเมืองลำปางยังอยู่ในการควบคุมของเจ้าเมืองลำปางอย่างแท้จริง

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

และบนฐานอำนาจการเมืองนี้ ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เอื้ออำนวยให้เจ้าเมืองลำปางใช้เป็นตัวกลางในการแสวงหาโภคทรัพย์เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้แก่ตน

เมื่อพิจารณาความมั่งคั่งที่ได้รับ พบว่ามีที่มาจากหลายแหล่ง ไม่ว่าจะเป็น เงินตราจากเก็บภาษีการค้า ค่าธรรมเนียม ส่วยจากไพร่ เงินตราจากการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการค้าโดยตรง โดยเฉพาะของป่า ซึ่งเป็นสินค้าที่เป็นการต้องการของตลาดภายนอก หรือแม้กระทั่งเงินตราจากการให้สัมปทานไม้ในช่วงที่บริษัททำไม้ตะวันตกเริ่มเข้ามาในหัวเมืองล้านนา ผลประโยชน์จากการค้าเหล่านี้ แม้จะต้องแบ่งสรรปันส่วนในกลุ่มของเจ้านายและขุนนางเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นของเจ้าเมืองลำปาง ส่วนที่สองแบ่งให้กับเจ้าอุปราช และ เจ้าราชวงศ์ ส่วนที่สามแบ่งให้กับเจ้านายที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรและเจ้านายที่รับราชการ ส่วนที่สี่แบ่งให้กับท้าวพระยาและเสมียน แต่กระนั้นผลประโยชน์ส่วนใหญ่ก็ยังคงตกเป็นของเจ้าเมืองลำปาง และเจ้าเมืองลำปางก็เพียงตอบแทนสยามด้วยการส่งเครื่องราชบรรณาการทุกๆ 3 ปีเท่านั้น (กนกวรรณ อุทองทรัพย์, 2558 : 28 - 29) และบรรณาการที่ส่งไป เจ้าเมืองเองก็ยังได้รับพระราชทานสิ่งของจากกษัตริย์สยามกลับมาเป็นการตอบแทนด้วย เช่น ปืนเล็ก กระสุนปืนใหญ่ เหล็ก ทองคำเปลว กระจก (สรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557 : 362)

ด้วยเงื่อนไขของความพยายามดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของสยามผ่านนโยบายการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาล อันจะทำให้รัฐบาลสยามสามารถเข้าควบคุมอำนาจเหนือพื้นที่การเมืองและทรัพยากรของเมืองประเทศราชได้อย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งสัมพันธ์กับปัญหาการคุกคามของเจ้าอาณานิคมตะวันตก ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและโลกทัศน์สมัยใหม่ของชนชั้นนำสยาม ที่เป็นพื้นฐานของการสร้างรัฐรวมศูนย์หรือ “รัฐชาติ” (สรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557 : 410 -412) ส่งผลให้รัฐบาลสยามเริ่มตัดสินใจเข้าลิดรอนอำนาจการเมืองและเศรษฐกิจของเจ้าเมืองลำปางอย่างเป็นลำดับขั้น อันนำมาซึ่งจุดจบของอำนาจการเมืองและเศรษฐกิจที่สั่งสมมายาวนานของเจ้าเมืองลำปางอย่างเป็นรูปธรรม

แน่ชัดว่าในมิติการกำจัดอำนาจการเมือง เริ่มต้นด้วยการยกเลิกตำแหน่งเจ้าชั้น 5 ในที่รัฐบาลสยามมีอำนาจแต่ในเชิงทฤษฎี โดยออกประกาศ “ข้อบังคับสำหรับปกครองมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ ร.ศ. 119” อันนำมาซึ่งการจัดตั้ง “มณฑลพายัพ” ที่รวมเอาหัวเมืองล้านนาทั้งหมดเข้าด้วยกัน มีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้ประกาศนี้ยังทำให้เกิดการแบ่งส่วนการปกครองหรือระบบการบริหารราชการมณฑลออกเป็นสองส่วนคือ ระดับมณฑลและระดับเมือง ในระดับมณฑล รัฐบาลสยามได้จัดส่งข้าหลวงใหญ่ ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มียศถาบรรดาศักดิ์สูงเข้ามาดูแล ข้าหลวงใหญ่จะทำหน้าที่ตรวจ รวมถึงจัดการบริหารราชการของมณฑล โดยมีข้าหลวงรองที่ถูกส่งมาจากส่วนกลางเช่นเดียวกันเป็นผู้ช่วยและคอยให้คำปรึกษา (กนกวรรณ อุทองทรัพย์ (ก), 2558 : 31)

สำหรับการบริหารราชการระดับเมือง มีการปรับปรุงหน่วยการบริหารที่เรียกว่า “เค้าสนามหลวง” ให้เป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งโดยกษัตริย์สยาม ประกอบด้วยตำแหน่งสำคัญ 3 ตำแหน่ง ได้แก่ เจ้าผู้ครองนคร ข้าหลวงประจำนคร (ข้าหลวงประจำเมือง) และข้าหลวงผู้ช่วย

เมื่อพิจารณาอำนาจหน้าที่ของเค้าสนามหลวง จะพบว่ารัฐบาลสยามได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่ง เพื่อทำลายโครงสร้างอำนาจของเจ้าเมืองลำปางอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ อำนาจการบริหารราชการ

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

ภายในเมือง ตูลาการ รวมถึงการติดต่อราชการต่างประเทศทั้งหมดของลำปางอยู่ในมือของข้าหลวงประจำนคร ซึ่งทำหน้าที่คล้ายกับเป็นตัวแทนของข้าหลวงใหญ่และเป็นข้าราชการจากส่วนกลาง และเมื่อข้าหลวงประจำนครไม่อาจปฏิบัติราชการได้ อำนาจก็จะถูกเปลี่ยนถ่ายไปให้ข้าหลวงผู้ช่วยให้ดำเนินงานแทน ในขณะที่เจ้าเมืองลำปางในตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร มีบทบาทเพียงรักษาบ้านเมือง รักษาพระราชกำหนดกฎหมาย และการปฏิบัติตนของเจ้าในราชตระกูลให้เรียบร้อยตามความพระราชประสงค์ของกษัตริย์ส่วนกลาง นอกจากนี้ยังมีการแบ่งแยกอำนาจในระดับย่อยลงไปอีกชั้น ผ่านการจัดตั้ง “เสนาบดี 6 ตำแหน่ง” อันประกอบด้วยตำแหน่งกรมมหาดไทย กรมคลัง กรมยุติธรรม กรมวัง กรมนา และกรมทหาร เพื่อทำหน้าที่ช่วยราชการเค้ายาบาลหลวงอีกทอดด้วย โดยให้เจ้านายบุตรหลานมียศเสนาเป็นผู้บังคับบัญชากรม และให้ข้าราชการจากส่วนกลางเป็นผู้ช่วย (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557 : 425 - 426) มีพักจะต้องพูดถึงการส่งข้าหลวงที่ 2 มาประจำอยู่ที่ลำปางในสมัยพระยาทรงสุรเดช (อิน บุนนาค เป็นข้าหลวงใหญ่ในปี พ.ศ. 2436 - 2442) เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่เจ้านายบุตรหลานให้เป็นไปตามประสงค์ของรัฐบาลกลาง (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557 : 444) ก็เป็นส่วนหนึ่งของแผนการดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่ง การปรับเปลี่ยนระบบการบริหารราชการเมืองลำปางนี้ เป็นฟันเฟืองหลักที่ช่วยให้รัฐบาลสยามสามารถกำจัดอำนาจทางการเมืองของเจ้าลำปาง ให้เหลือแต่เพียงในนาม โดยถ่ายโอนอำนาจการบริหารบ้านเมืองไปสู่มือของข้าราชการส่วนกลาง ก่อนจะทำการยกเลิกระบบเจ้าเมืองในท้ายสุด

ในมิติทางเศรษฐกิจ รัฐบาลสยามก็พยายามทำลายฐานการเงินของเจ้าเมืองลำปาง อันจะส่งผลกระเทือนต่ออำนาจการเมืองไปในตัว เพื่อการนี้รัฐบาลสยามได้เข้ามาแทรกแซงรายได้และเพิ่มภาระรายจ่ายของเจ้าเมืองลำปางอย่างต่อเนื่อง ดังจะพบว่าในสมัยของพระยาทรงสุรเดช (อิน บุนนาค) เป็นข้าหลวงใหญ่ ได้กำหนดจำนวนที่นาของเจ้าเมืองลำปางที่ได้รับการเว้นภาษีเป็นจำนวนตายตัว คือ 1,000 ไร่ ต่อมาราว พ.ศ. 2442 ในสมัยของพระยาศรีสุทเทพ ได้ยกเลิกการเว้นภาษีนาและเริ่มเก็บภาษีที่ดินของเจ้าลำปาง โดยเก็บอากรค่านาเป็นไร่งาน คือ ไร่ละ 32 อัฐ งานละ 8 อัฐ แต่ด้วยปัญหาความไม่อุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และพืชผลทางการเกษตร ดังนั้นในปีถัดมาจึงลดอากรค่านาเจ้าเมืองลำปางเหลือไร่ละ 16 อัฐ แทน (กนกวรรณ, อุทองทรัพย์, 2559 : 36 - 37) ขณะเดียวกันพระยาทรงสุรเดชยังทรงปฏิรูปการคลัง โดยเฉพาะการกำหนดเงินประจำตำแหน่งของเจ้าเมืองลำปางไว้อย่างตายตัว คือ ปีละ 30,000 รูปี โดยมีให้ใช้จ่ายเงินคลังอย่างอิสระเช่นแต่เดิม และหากต้องการเงินเพิ่มเติมก็ให้กู้ยืมจากคลังเมืองครั้งละไม่เกิน 10,000 รูปี หากเกินกว่านั้นจำต้องขออนุญาตจากเสนาบดีกระทรวงการคลัง (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557 : 446)

พร้อมๆ กันนั่นเอง ในด้านของการเก็บภาษีส่วยและภาษีแทนเกณฑ์ รัฐบาลสยามได้เข้ามาควบคุมแทนเจ้าเมือง รายได้ที่เคยเก็บและใช้จ่ายได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ก็ลดลงเหลือเพียงที่รัฐบาลสยามแบ่งรายรับจากภาษีและค่าแรงแทนเกณฑ์ให้ส่วนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งก็ไม่มีอัตรารายได้ที่แน่นอนตายตัว ข้ายังมีแนวโน้มที่ลดลงทุกปี (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557 : 457)

นอกเหนือจากข้างต้น ด้วยปัญหาใหญ่ของเจ้านายฝ่ายเหนือ (รวมถึงเจ้าลำปาง) คือ ข้อพิพาทเกี่ยวกับสัมปทานป่าไม้กับบริษัทตะวันตก ส่งผลให้รัฐบาลสยามเร่งที่จะเข้าควบคุมกิจการป่าไม้ของเจ้าเมืองควบคุมไปด้วย กล่าวคือ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2417 รัฐบาลสยามได้ออกพระราชควบคุมการออกสัมปทานของเจ้าเมืองอย่างน้อย 2

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

ฉบับ เพื่อควบคุมให้การออกสัมปทานป่าไม้แก่คนต่างชาติดของเจ้าเมืองต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลสยาม หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2439 รัฐบาลสยามได้จัดตั้งกรมป่าไม้เพื่อดูแลเกี่ยวกับกิจการป่าไม้ทั้งหมด ตามด้วยการโอนกรรมสิทธิ์ป่าไม้ของเจ้าเมืองลำปางเป็นกรรมสิทธิ์ของแผ่นดิน เจ้าเมืองได้รับค่าตอบแทนเพียงกึ่งหนึ่งของเงินค่าตอบแทน แต่สยามก็ยังผ่อนปรนให้เจ้าเมืองสามารถขอสัมปทานป่าไม้ได้ ดังจะพบว่าเจ้าเมืองลำปางได้รับสัมปทานป่าไม้ในเขตป่าเมืองลองและป่าแม่ต้า (ภิญโญพันธุ์ พจนานุกรม, 2559 : 66) และเมื่อถูกไล่ออกจากตำแหน่งด้านอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมา ทำให้รายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย และท้ายสุดเจ้าเมืองลำปางจึงเลือกที่จะรับเงินประจำตำแหน่งในอัตราที่สูงขึ้นเพียงอย่างเดียว เช่น เจ้าบุญวาทย์ทรงรับเงินประจำตำแหน่งจากสยามเดือนละ 15,000 บาท เป็นต้น

ด้วยเงื่อนไขของรายรับที่หดหาย พบว่าเจ้าเมืองลำปางเองก็เริ่มหันไปเพิ่มรายได้ของตนด้วยการเข้าไปลงทุนทำการผลิตเพื่อป้อนตลาด การกระโจนเข้าสู่การผลิตตามเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้ ดังจะพบว่าเจ้าบุญวาทย์ทรงลงทุนก่อตั้งโรงฟอกหนังบริเวณตรงข้ามกับโรงเรียนเคนเนดีตแม่คเคนซี (บุญวาทย์วิทยาลัย, 2541 : 200) ลงทุนตั้งโรงงานทอผ้าขนาดใหญ่ที่มีทุกทอผ้ามากถึง 80 ทูก มีคนงานประจำ 40 คน ในปี พ.ศ. 2460 (วศิน ปัญญาวุฒระกุล, 2559 : 25) ร่วมกับเจ้าราชสัมพันธ์วงศ์ตั้งโรงงานแปรรูปไม้เพื่อส่งออกด้วยทางรถไฟ (วศิน ปัญญาวุฒระกุล, 2558 : 122) หรือกรณีเจ้าหญิงฝนท่าแก้วลงทุนทำกิจการตลาดชื่อ “ตลาดฝนท่าแก้ว” (ต่อมาชื่อตลาดบริบูรณ์ปราการ) (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559 : 166)

จำเป็นต้องกล่าวด้วยว่า การลงทุนทำการผลิตเพื่อป้อนตลาดของเจ้าลำปางนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของการขยายตัวของเศรษฐกิจของลำปางอันเนื่องมาจากการมาถึงของรถไฟ (รถไฟสายเหนือเปิดบริการและมาถึงลำปางในปี พ.ศ. 2459) การมาของรถไฟได้พัดพาทั้งสินค้าจากภายนอกและความต้องการสินค้าจากภายในไปยังตลาดกรุงเทพฯ อย่างเป็นระบบ จุดนี้เองที่ทำให้ลำปางกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559 : 167) การลงทุนทำการผลิตจึงเป็นทางเลือกสำคัญประการหนึ่งที่อาจเอื้อให้เกิดรายรับมากพอที่จะจรรโลงสถานะความเป็นชนชั้นสูงของเจ้าลำปาง

อย่างไรก็ตาม การลงทุนทางธุรกิจของเจ้าลำปางไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนัก ทั้งนี้เพราะขาดประสบการณ์ รวมถึงความรู้ทางการบริหารการเงิน ธุรกิจที่ก่อตั้งจึงล้มลงอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังจะพบบันทึกของพระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ) ที่บรรยายถึงความร่วงโรยของโรงทอผ้าของเจ้าบุญวาทย์ที่ครั้งหนึ่งในอดีตเคยเป็นกิจการที่ใหญ่โตในปี พ.ศ. 2465 ว่า

“มีเครื่องทอผ้ากระตุกด้วยมือ (แบบญี่ปุ่น) อยู่ประมาณ 40 เครื่อง แต่คนทอในเวลาที่ได้ไปเห็นนี้มีประจำเครื่องไม่ถึงครึ่ง น่าจะเพราะท่านเจ้าของพิลาถัยเสีย บุตรผู้ได้รับกรรมสิทธิ์ยังไม่ทันจะจัดการให้ดีขึ้นก็เป่นได้ ถ้าหากว่าโรงทอผ้านี้จะโถมลงไปยิ่งกว่านี้หรือจนตั้งไม่ติดก็จะเป็นที่น่าเสียดาย เพราะยังไม่เคยเห็นมีโรงทอผ้าของคนไทยโรงใดที่ใหญ่โตเท่านี้” (พระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ), เรียบเรียง, 2467 : 21)

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

การเสื่อมสลายในมิติของความมั่งคั่งร่ำรวยของเจ้าเมืองลำปาง ยังเกิดขึ้นบนเงื่อนไขแวดล้อมอื่นที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่ากัน นั่นคือ การดำรงสถานะการใช้ชีวิตแบบชนชั้นสูง และการจรรโลงอำนาจด้วยการสนองตอบต่อนโยบายของสยาม

เมื่อพิจารณาวิถีการใช้ชีวิตของเจ้าเมืองลำปางหลังจากเสื่อมอำนาจการเมืองจากการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาล เจ้าเมืองลำปางยังคงไว้ซึ่งผู้รับใช้ในคุ้มหลวงจำนวนมาก การใช้ชีวิตยังคงฉายภาพของความหรูหรา ทั้งอาหารการกิน เครื่องอุปโภค ความบันเทิง ปรากฏการณ์ความฟุ้งเฟ้อดังกล่าว สามารถเข้าใจได้เพราะเจ้าเมืองลำปางต้องดำรงชีวิตแวดล้อมกับกลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจของลำปาง ไม่ว่าจะเป็นชาวจีน ชาวตะวันตก ฯลฯ จึงจำต้องแสดงออกถึงความยิ่งใหญ่ทางสังคมเฉกเช่นอดีต มิพักจะต้องพูดถึงความนิยมชมชอบในการเล่นการพนันในหมู่เจ้านายลำปาง โดยเฉพาะเจ้าศรีนวล ณ ลำปาง ธิดาของเจ้าบุญวาทย์ ด้านหนึ่งส่งผลให้จำเป็นต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งก็นำมาซึ่งปัญหาหนี้สินปกคลุมสายตระกูล กระทั่งกลายเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดสภาวะล้มละลายทางการเงิน (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559 : 167 – 173, 178 - 187)

สำหรับการจรรโลงอำนาจด้วยการสนองตอบนโยบายของสยามนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่สอดคล้องไปกับวิถีการดำรงชีวิต กล่าวคือ การคงไว้ซึ่งการยอมรับทางสังคมในบริบทแห่งความเสื่อมอำนาจการเมือง การมีปฏิสัมพันธ์กับอำนาจรัฐส่วนกลาง หรือการได้รับการยกย่องและช่วยเหลือจากสยาม ย่อมเป็นช่องทางหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นผู้คนในท้องถิ่นยังยอมรับในสถานะทางสังคมของเจ้าเหนือหัวเช่นที่เคยเป็นมา

สืบเนื่องจากข้างต้น พบว่าเจ้าเมืองลำปางได้เริ่มแบ่งทรัพย์สินสมบัติ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน หรือเงินตรา เพื่อสร้างสถานที่ราชการสำคัญๆ จำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น เจ้าบุญวาทย์ ได้บริจาคที่ดินจำนวน 3 ไร่เพื่อสร้างสถานีตำรวจภูธรลำปาง บริจาคเงิน 11,284 บาท เพื่อสร้างโรงพยาบาลสำหรับกองทหารนครลำปาง บริจาคเงินให้ที่ว่าการอำเภอเมืองลำปาง 10,000 บาท บริจาคเงินทะนุบำรุงวัดบุญวาทย์วิหาร 62,526 บาท (กรกช อินทร์พรหม, 2558 : 51 - 53) หรือการสละทรัพย์สินส่วนตัวจัดตั้งโรงเรียนบุญทวงศ์อนุกุลในปี พ.ศ. 2453 และโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ซึ่งเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ 6) เสด็จฯ เป็นองค์ประธานเปิดโรงเรียนอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2448 (กรกช อินทร์พรหม, 2558 : 52) เป็นต้น

สภาพการณ์ที่มีรายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย ส่งผลให้เจ้าบุญวาทย์มีหนี้สินจากการกู้ยืมกับเอกชนจำนวนมาก ซึ่งรวมแล้วมากกว่า 5 แสนบาท กระทั่งต้องขอยืมเงินจากรัฐบาลสยามเพื่อมาชำระหนี้สินและใช้จ่ายส่วนตัว เมื่อเจ้าบุญวาทย์พิราลัยในปี พ.ศ. 2465 ปรากฏว่ามีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินมากถึงเท่าตัว และปัญหาหนี้สินนี้ ทำให้ศพของเจ้าบุญวาทย์ต้องถูกทิ้งให้ตั้งอยู่บนคัมหลวงนานถึงปี พ.ศ. 2470 เนื่องจากเจ้านายบุตรหลานเมืองลำปางไม่มีทุนทรัพย์เหลือพอที่จะจัดงานฌาปนกิจ กระทั่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงต้องโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าदारาศมีเป็นประธานคณะกรรมการจัดงานศพ โดยระดมทุนเงินบริจาคจากเจ้านายในล้านนาและคหบดีในลำปางและเมืองอื่น ๆ จนสามารถจัดงานพิธีพระราชทานเพลิงศพขึ้นได้ในปี พ.ศ. 2470 ชีวิตปั่นปलाยของเจ้าศรีนวล ณ ลำปาง ก็ยากไร้จนกระทั่งต้องย้ายออกจากคุ้มไปอาศัยอยู่ยังบ้านเล็กๆ นอกคุ้มหลวงตามคำสั่งรัฐบาลสยาม

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

อนึ่ง แม้จะเกิดการล่มสลายของเจ้านายลำปาง ควบคู่ไปกับการที่เส้นทางปลายทางของรถไฟเคลื่อนที่ไปสู่เชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2464 ทำให้เชียงใหม่ได้สืบทอดหน้าที่ความเป็นศูนย์กลางการค้าทางรถไฟสายเหนือแทนนครลำปาง แต่กระนั้นบทบาทและความสำคัญของเมืองลำปางยังคงมีพลวัตอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากการก่อตั้งโรงงานน้ำตาลไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2480 ที่อำเภอเกาะคา โดยสั่งซื้อโรงงานน้ำตาลทรายขาวจากประเทศโกสโลวาเกีย (วคิน ปัญญาวุธตระกูล, 2559 : 19) ตามมาด้วยนโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็น นโยบายการวางโครงการขยายการคมนาคมภายในประเทศเพื่อเชื่อมโยงภูมิภาคเข้ากับส่วนกลางอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษ 2500 ประกอบกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองลำปางซึ่งเป็นประตู “หน้าด่าน” เชื่อมดินแดนภาคเหนือกับที่ราบภาคกลาง ทำให้เมืองลำปางกลายเป็นเมืองที่ตั้งของสถานที่สำคัญของราชการ เช่น สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2503 กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 พ.ศ. 2510 ธนาคารแห่งประเทศไทยสาขาภาคเหนือ พ.ศ. 2512 (ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, 2558 : 16) อย่างไรก็ตามสถานที่ราชการเหล่านี้ก็ย้ายไปอยู่ที่เชียงใหม่ ส่งผลให้เชียงใหม่สถาปนาความสำคัญของการเป็นศูนย์กลางแห่งภาคเหนือขึ้นมาแทนที่ ขณะที่ลำปางก็ลดระดับความสำคัญลงกลายเป็นเมืองชั้นรองอย่างรวดเร็วเป็นเงาตามตัว

การเสื่อมสลายของเจ้าลำปาง ประกอบกับการถูกพรากความสำคัญไปยังเชียงใหม่ (โปรดพิจารณาเพิ่มเติมภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, 2560) ปัญหาความเสื่อมประการแรกศักดิ์ รัตนชัยอาจมิได้ประสบด้วยประสบการณ์ในยุคเริ่มต้นแห่งความเสื่อมของกลุ่มเจ้านายลำปางโดยตรง แต่ก็สามารถเข้าถึงเรื่องราวดังกล่าวได้ผ่านงานเขียนทางวิชาการต่าง ๆ รวมถึงสถานภาพของกลุ่มเจ้าลำปางที่มีชีวิตอยู่ในสมัยของเขา ขณะที่ความรุ่งโรยของลำปางเขาสามารถสัมผัสได้จากชีวิตจริง บนฐานความเปลี่ยนแปลงนี้ ส่งผลให้เขาอาศัยการสร้างประวัติศาสตร์เพื่อรื้อฟื้นความยิ่งใหญ่ของลำปางที่เคยมีมาในอดีตอย่างเด่นชัด ดังจะพบการกล่าวถึงความสำคัญของตนบุญนายางซึ่งพยายามฟื้นม่านจากพม่าว่า “สมเด็จพระนบุญวัตตนายาง อำเภอมะทะ อันเป็นปฐมวีรบุรุษอันดับ 1... รักษาแผ่นดินยอดชวามรวมเป็นประเทศไทยสืบเท่าปัจจุบันนี้” (ศักดิ์ รัตนชัย (ก), ม.ป.ป. : 55) (เน้นโดยผู้เขียน)

การสูญเสียความสำคัญให้กับเชียงใหม่ยังทำให้ ศักดิ์ รัตนชัยสร้างประวัติศาสตร์ลำปาง โดยเน้นนำหนักไปในมิติการยกย่องเชื้อสายเจ้าเจ็ดตนของลำปางที่มีต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของดินแดนล้านนา เพราะเชื้อสายได้สถาปนาอำนาจกลายเป็นผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่ในสมัยประเทศราชของสยาม ดังการกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของสกุลเจ้าเจ็ดตนเชื่อมโยงกับพระแก้วดอนเต้าและเทียบเคียงกับราชวงศ์จักรีว่า “องค์ (พระแก้วมรกต) วัดพระศรีรัตนศาสดาราม – ผู้เขียน) กรุงเทพฯ ทำให้ราชวงศ์จักรี แผ่ไพศาลในแหลมทอง องค์ (พระแก้วมรกต) ดอนเต้า – ผู้เขียน) นครลำปาง ทำให้สกุลวงศ์ 7 ตน เป็นกระเบื้องนามในมณฑลฝ่ายเหนือ” (เน้นโดยผู้เขียน) (ศักดิ์ รัตนชัย, 2516 : 96) และท่ามกลางบริบททางความทรงจำนี้ จึงไม่น่าแปลกใจแต่ประการใดที่เขาเลือกที่จะอธิบายสาเหตุแรกๆ ของเชื้อเจ้าเจ็ดตน และประวัติของเจ้าเจ็ดตนในการปกครองดินแดนล้านนาอย่างละเอียดในงานเขียนประวัติศาสตร์ลำปางทุกชิ้นของเขา พร้อมกับละเลยการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของลำปางในยุคอาณาจักรล้านนาที่มีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง การถกเถียงเรื่องคำเรียก “ล้านนา - ล้านนา” ที่เขานำเสนอว่าควรจะเป็นคำแรกมากกว่าคำหลัง ส่วนหนึ่งก็ตีความโดยอิงแอบกับหลักฐานเอกสารของสยามที่เรียก “ล้านนาไทย” เป็นแก่น

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

แกน (ศักดิ์ รัตนชัย, 2530) ขณะเดียวกันยังพบว่า เขาพยายามยกระดับความสำคัญของเครื่องแต่งกายของท้องถิ่นลำปางให้กลายเป็นอัตลักษณ์อันเลอค่าของลำปางและภาคเหนือโดยรวมผ่านงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ด้วย เช่น เสื้อผ้าถุงเมือง (ศักดิ์ รัตนชัย, 2539) เป็นต้น

สรุป

จากเนื้อหาทั้งหมดที่บรรยายไว้ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการรับรู้และให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ลำปางของศักดิ์ รัตนชัยมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ ในสุญญากาศ หากแต่ก่อตัวขึ้นบนพื้นฐานของบริบทแห่งยุคสมัยที่เขาสังกัดอย่างเด่นชัด ทั้งในมิติของการขยายตัวของภาคการค้นคว้าทางโบราณคดีและการอนุรักษ์ทศวรรษ 2500 ที่เปรียบเสมือนฐานรากแห่งความรู้ในการสร้างงานประวัติศาสตร์ลำปาง การขยายตัวของกระแสท้องถิ่นนิยม อันนำมาซึ่งการสร้างงานประวัติศาสตร์ลำปางในรูปการปริวรรตและการเชื่อมร้อยกับชนชั้นนำและประวัติศาสตร์ชาติส่วนกลาง ขณะเดียวกันภายใต้บริบทของการล่มสลายของเจ้าลำปาง รวมถึงการร่วงโรยของเมืองลำปาง ก็นำมาสู่การให้ความหมายแก่ความยิ่งใหญ่ของลำปางในอดีตผ่านการเชิดชูชนชั้นนำท้องถิ่นลำปางอย่างเป็นพลวัต

สืบเนื่องจากข้างต้น การศึกษาการสร้างประวัติศาสตร์ของปัญญาชนท้องถิ่น จึงไม่ใช่มุ่งเน้นเฉพาะการตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ข้อมูลในประวัติศาสตร์นิพนธ์นั้นๆ เพียงมิติเดียว หากแต่ต้องคำนึงถึงบริบทเบื้องหลังของงานประวัติศาสตร์นิพนธ์อย่างเชื่อมร้อยกับบริบททางสังคมที่แวดล้อมปัญญาชนด้วย เพราะให้เราสามารถเข้าใจปมหลังของการรับรู้และให้ความหมายต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ของปัญญาชนท้องถิ่นได้อย่างไม่ไขว่เขว และที่สำคัญการจะเข้าใจเพดานความคิดนั้นได้ จำเป็นยิ่งที่จะต้องใช้นวพินิจทางประวัติศาสตร์ที่คำนึงถึงเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทเฉพาะแห่งยุคสมัยควบคู่ไปอย่างมีนัยสำคัญ (โปรดพิจารณาเพิ่มเติม ภิญญพันธ์ พจนะลาวัฒน์, 2559)

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์. (2558). “การล่มสลายของเจ้าผู้ครองนครในหัวเมืองล้านนาในทางการเมืองเศรษฐกิจ : เมืองนครลำปาง”. *จดหมายเหตุวัดบุญวาทย์วิหาร อนุสรณ์สมโภชพระอารามหลวงครบ 100 ปี*. ลำปาง: ศิลปะการพิมพ์.
- _____. (ก). (2558). “เศรษฐกิจ การค้า เมืองนครลำปาง ก่อนการมาถึงของรถไฟสายเหนือ”. *2 ฟากแม่น้ำวัง 2 ฝั่งนครลำปาง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- _____. (2559). “การล่มสลายของเจ้าผู้ครองนครในหัวเมืองล้านนา”. ใน ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, บรรณาธิการ. *ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง*. ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง สังกัดสำนักงานกระทรวงมหาดไทย.
- กรกช อินทร์พรหม. (2558). “พระประวัติมหาอำมาตย์โท พลตรี เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต (เจ้าหนานบุญทวงษ์ ณ ลำปาง) เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 12 (สุดท้าย)”. *จดหมายเหตุวัดบุญวาทย์วิหาร อนุสรณ์สมโภชพระอารามหลวงครบ 100 ปี*. ลำปาง: ศิลปะการพิมพ์.

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

- กำหนดจำนวนโบราณวัตถุสถานแห่งชาติ. (2493, 14 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 67.
- กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ. (2478 ก, 8 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 52.
- ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. (2523 ก, 14 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 97.
- ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. (2523 ข, 12 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 97.
- ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. (2523 ค, 14 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 97.
- ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. (2523 ง, 21 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 97.
- ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. (2524, 27 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 98.
- จำลอง คำบุญชู. (2557). *ลี้ทศวรรษจากวิทยาลัยครูสุ่มหาวิทยาลัย : พัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*.
ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น. (2530). *เชิดชูเกียรติศักดิ์ รัตนชัย ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมสาขามนุษยศาสตร์ ภาคเหนือ พ.ศ. 2530*. ลำปาง: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- บุญวาทย์วิทยาลัย. (2541). *100 ปีบุญวาทวิทยาลัย*. ลำปาง: จิตวัฒนาการพิมพ์.
- ประกาศจัดราชการแลเปลี่ยนนามกระทรวงโยธาธิการใหม่กับตั้งกรมศิลปากรขึ้นใหม่ กรมหนึ่ง. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 28. (2454, 27 มีนาคม).
- ประกาศยุบเลิกกรมศิลปากร. (2469, 25 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 43.
- ประเสริฐ ณ นคร. (2516). *มั่งรายศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ พ.ศ. 2478. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 52. (2478 ข, 12 พฤษภาคม).
- ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น. (2559). “เจ้าหญิงศรีนวล ณ ลำปาง กับการล่มสลายของเจ้านายลำปาง”. *ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง*. ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง สังกัดสำนักงานกระทรวงมหาดไทย.
- ภิญญพันธ์ พจนะลาวัฒน์. (2557) “อ่านทัศนะก้าวหน้าในยุคสมัยแห่งความล้ำหลังผ่าน ส.ธรรมยศ”. *ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 35 (ฉบับที่ 10 สิงหาคม)*, 155 – 168.
- _____. (2558) “เมืองเก่าลำปางกับโจทย์ว่าด้วยวิกฤตความเป็นตัวเอง”. *2 ฟากแม่น้ำวัง 2 ฝั่งนครลำปาง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- _____. (2559). “รถไฟและระบบรางกับการเปลี่ยนแปลงผังเมืองลำปาง พ.ศ. 2459 – สงครามโลกครั้งที่ 2”. *ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง*. ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง สังกัดสำนักงานกระทรวงมหาดไทย
- _____. (2559). อำนาจนำของ “สิงห์”: การสร้างพื้นที่ในเขตเมืองของข้าราชการนักปกครองส่วนภูมิภาคจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 9(1), 18 - 40.
- _____. (2560). พระราชวังเชียงใหม่ของรัชกาลที่ 7: โครงการที่ไม่แล้วเสร็จ กับความล้มเหลวของอำนาจสยามยามอัศตง. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 10(1), 1 -17.

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

วศิน ปัญญาวุฒตระกูล. (2558) “ประชาคมเมืองลำปางกับการก่อตัวของวัฒนธรรมเมืองระหว่างปี พ.ศ. 2459 – 2474.

2 พากแม่น้ำวัง 2 ผังนครลำปาง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง.

_____. (2559). “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในเมืองลำปางภายหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ”. ร้อยปี
เปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง. ลำปาง:สำนักงานจังหวัดลำปาง สังกัดสำนักงาน กระทรวงมหาดไทย

ศักดิ์ รัตนชัย (ก). (ม.ป.ป.). *ลำปางในพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ*. ลำปาง: สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดลำปาง.

_____. (ข). (ม.ป.ป.). *เส้นทางประวัติศาสตร์ศึกษาสัญจร 35 จุด*. (ม.ป.ท.) (ม.ป.พ.).

_____. (2512). “เมืองนคร – นครลำปาง”. *ของดินนครลำปาง*. ลำปาง: โรงพิมพ์ไทยลานนา.

_____. (2516). “ประวัติดินนครลำปาง”. *แนะนำนครลำปางฉบับอนุสรณ์กีฬาเขต 5 ครั้งที่ 7 ลำปาง 24 – 30
มิถุนายน 2516*. ลำปาง: ม.ป.พ..

ศักดิ์ รัตนชัย. (2518) “นครลำปางจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี”. *อนุสาร อ.ส.ท.. 8* (2518),
22 – 29

_____. (2522). “เรื่องชวนคิดที่อาจจะเป็นไปได้เกี่ยวกับเค้าเงื่อนพระแก้วคู่บัลลังก์พุทธจักรเชียงแสนที่ลำปาง”.
เมืองโบราณ. ปีที่ 5 (เล่มที่ 4 เมษายน – พฤษภาคม).

_____. (2529). *ประวัติวัดป่าตันกุ่มเมือง ฉบับสมาคมเพื่อการรักษาสถปัตยกรรมลำปาง*. ลำปาง: สมาคม
เพื่อการรักษาสถปัตยกรรมลำปาง.

ศักดิ์ รัตนชัย. (2530). *พงศาวดารสุวรรณหอคำนครลำปาง (ตำนานเจ้าเจ็ดพระองค์ กับ หอคำมงคล) ฉบับสอบ
ทานเอกสารสอบค้น สรสว.ลำปาง อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูอุ้นเรือน สุขุมโม*. ลำปาง:
สมาคมเพื่อการรักษาสถปัตยกรรม (สรสว.) ลำปาง.

_____. (2530). *ลานนา-ล้านนาเป็นของใคร*. ลำปาง : ม.ป.พ..

_____. (2534). *คู่มือประวัติศาสตร์ศึกษาอุทธรเวทาลำปาง เรื่องลำปางกับเหตุการณ์ญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่
2*. ลำปาง: ภาคเหนือนิวส์-เสียงโยนก.

_____. (2539). *เสื้อผ้าถุงเมือง : วัฒนธรรมการแต่งกายเมืองลำปาง*. ลำปาง: สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง.

สมหมาย เปรมจิตต์. (2518). *มังรายศาสตร์*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2519). *ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดป่าแดง*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2519). *ตำนานเมืองฝาง*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สรสวัสดิ อ่องสกุล. (2557). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. (ม.ป.ป.). *ศักดิ์ สักเสริญ รัตนชัย*. ลำปาง: สำนักศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

สิงฆะ วรรณสัย แปล. (2519). *อุสสาบารส : วรรณกรรมลานนาไทยสมัยพระเจ้ากือนา*. เชียงใหม่: คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

- สุนทรเทพกิจจารักษ์, พระยา (ทอง จันทรางศุ), เรียบเรียง. (2467). *ระยะทางไปมณฑลภาคพายัพ พระพุทธศักราช 2465*. โสภณพิพรรฒนาการ. (ม.ป.ท.).
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). *ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Translated Thai References

- Act of ancient monuments artistic objects and ancient objects in 1935. (1935, 12 May). *Royal Gazette*. Issue 52. (In Thai)
- Announced the reorganization and renamed the Ministry of Public Works and set up the Fine Arts Department. (1911, 27 March). *Royal Gazette*. Issue 28. (In Thai)
- Bunyawat Witthayalai. (1998). *100 Years of Bunyawat Witthayalai School*. Lampang: jitwatthanakanaphim. (In Thai)
- Chaimuangchuen, P. (2016). *Princess Srinual Na Lampang and the decline of Principality of Lampang*. Lampang: Lampang province office, Ministry of Interior. (In Thai)
- Declaration of the Fine Arts Department. (1926, 25 April). *Royal Gazette*. Issue 43. (In Thai)
- Determine the number of national antiques. (1950, 14 March). *Royal Gazette*. Issue 67. (In Thai)
- Determine the number of national antiques. (1935, 8 March). *Royal Gazette*. Issue 52. (In Thai)
- Inprom, k. (2015). The history of major general Boonyawat Wongmanit (Chao Ngan Boonthawong Na Lampang) the ruler of Lampang 12th. *Archives of Boonyawat Temple, 100th Anniversary of the Great Monastery*. Lampang: Sinlapa Kan Phim. (In Thai)
- Khambunchu, Ch. (2014). *Four decades from College to University: Development of Lampang Rajabhat University*. Lampang: Lampang Rajabhat University. (In Thai)
- Na Nakhon, P. (1973). *Mangrai's Law*. Bangkok: Rong Phim Phrachan. (In Thai)
- Office of Arts and Culture Lampang Rajabhat University. (n.d.). *Sak Saksem Rattanachai*. Lampang: Office of Arts and Culture Lampang Rajabhat. (In Thai)
- Ongsakun, S. (1994). *History of Lanna*. (10 ed), Bangkok: Amarin. (In Thai)
- Panyawuttrakun, W. (2015). Lampang urban community with the formation of urban culture between 1916-1931. *2 the Wang River bank 2 side Lampang City*. (2th ed) Lampang: Lampang Provincial Office. (In Thai)
- Panyawuttrakun, W. (2015). Economic changes in Lampang after the construction of the Northern Railway. *Hundred years changed Changing of Lampang*. Lampang: Lampang province office, Ministry of Interior. (In Thai)

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

- Premjit, S. (1975). *Mangrai's Law*. Chiang Mai: Faculty of Social Sciences Chiang Mai University. (In Thai)
- Premjit, S. (1976). *Tamnan Munlasatsana Wat Pa Daeng issue*. Chiang Mai: Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. (In Thai)
- _____. (1976). *Tamnan Mueang Fang*. Chiang Mai: Faculty of Social Sciences Chiang Mai University. (In Thai)
- Potjanalawan, P. (2014). Read progressive views in the backward era with Sor Thammayot. *Art & Culture Magazine*. 35(10 August), 155 - 168. (In Thai)
- _____. (2015). Old Town Lampang with the problem of self-Identities crisis. *2 the Wang River bank 2 side Lampang City*. (2th ed) Lampang: Lampang Provincial Office. (In Thai)
- _____. (2016). Railways and Railroad Systems with Changing of Lampang Town Plan 1916 - World War II. *Hundred years changed Changing of Lampang*. Lampang: Lampang province office, Ministry of Interior. (In Thai)
- Potjanalawan, P. (2016). The Hegemony of “Singha”: The Creation of Urban Space by Provincial Administrators after World War II. *Local Administration Journal*, 9(1), 18 - 40.
- _____. (2017). King Rama VII's Chiang Mai Palace: An Unfinished Project and the Failure of Siamese Power in its Last Decade. *Local Administration Journal*, 10(1), 1 - 17.
- Rattanachai, S. [n.d.]. *Lampang in the Northern Thai chronicles*. Lampang: Lampang Public Relations Office. (In Thai)
- _____. [n.d.]. *35 points of Historical study route*. [n.p.]. (In Thai)
- _____. (1969). Mueang Nakhon – Nakhon Lampang. *famous goods of Nakhon Lampang*. Lampang: Rong Phim Thai Lan Na. (In Thai)
- _____. (1973). *History of Nakhon Lampang. Introducing Lampang City, Sports Memorandum Zone 5 Session 7 issue*. Lampang: n.p.. (In Thai)
- _____. (1975) Nakhon Lampang from Historical and Archaeological evidence. *Anusan Osotho magazine*. 8(1975), 22 – 29. (In Thai)
- _____. (1979). The idea that may be possible about the Chiang Saen' the Emerald Buddha in Lampang. *Muang Boran journal*. 5(4), 69 – 84. (In Thai)
- _____. (1986). *History of Pa Tan Kum Mueang Temple the Association for the Preservation of Lampang Cultural Property issue*. Lampang: Lampang Cultural Property Preservation Association. (In Thai)

วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2561)

Rattanachai, S. (1987). *Suwannahokhom Nakhon Lampang Chronicles*. Lampang: Lampang Cultural Property Preservation Association. (In Thai)

_____. (1987). *Lanna – La'anna ?*. Lampang: n.p. (In Thai)

_____. (1991). *Historical guide about Air combat at Lampang and Lampang with the rule of Japan World War II*. Lampang: Phaknuea News - Siangyonok (In Thai)

_____. (1991). *Native dress : Lampang's Cultural Dress*. Lampang: Lampang Cultural Council association. (In Thai)

Registration of archaeological site. (1980, 14 March). *Royal Gazette*. Issue 97. (In Thai)

Registration of archaeological site. (1980, 12 August). *Royal Gazette*. Issue 97. (In Thai)

Registration of archaeological site. (1980, 14 October). *Royal Gazette*. Issue 97. (In Thai)

Registration of archaeological site. (1980, 21 October). *Royal Gazette*. Issue 97. (In Thai)

Registration of archaeological site. (1981, 27 October). *Royal Gazette*. Issue 98. (In Thai)

Sattayanurak, A. (2005). *History for the Community The new direction of The Historical study*. Bangkok: The Thailand Research Fund. (In Thai)

Sunthonthepkitcharak. (1924). *Distance to Payap circle in 1922*. Sophonphi Phatthanakorn. [n.p.]. (In Thai)

Uthongsap, K. (2015). *The fall of the Rulers in the Lanna districts in Politics and Economic: Nakhonlampang. Archives of Boonyawat Temple, 100th Anniversary of the Great Monastery*. Lampang: Sinlapa Kan Phim. (In Thai)

Uthongsap, K. (2015) *Economy, Trade, Nakhon Lampang, before the arrival of the Northern Railway. 2 the Wang River bank 2 side Lampang City*. (2th ed), Lampang: Lampang Provincial Office. (In Thai)

Uthongsap, K. (2016). *The fall of the rulers in the Lanna. Hundred years changed changing of Lampang*. Lampang: Lampang province office, Ministry of Interior. (In Thai)

Wannasai, s. (1976). *Usabarot : Lanna Thai literature during the reign of king Kuena*. Chiang Mai: Faculty of Humanities, Chiang Mai University. (In Thai)

Wongcumnan, Th. (1987). *The commendation of Sak Ratanachai, Outstanding humanist in the field of the North humanities in 1987*. Lampang: National Culture Commission. (In Thai)